

Charlez ar Braz (Drouiz Keraez) Ar Hastell-Nevez 1860 – Karhaez 1936).

WAR AN DELENN, AN ABARDAEZ

Bet embannet gand « Armorica » e 1930. Faziou kemmaduriou ‘zo. Reizet int bet.

Taolenn

Kentskrid, gand Taldir.

Mojennou

**GWERZ MENEZ SANT-MIKAEL
EUREUJOU KANA**

(Brezel 1870)¹

TROMPILLER VERDUN

(Istor gwir)

PERIG HAG AR ROÑFL

Soniou

**KAN SKOLAERIEN KERAËZ
SON NEVEZ WAR EUN DANVEZ KOZ
KANAOUENN GILLERI
AR GWEZ-AVALOU HAG AR JISTR**

Mojennou

**AR WENNILI HAG AR BUGEL
AR VEZENN HAG AR GAERELL
KOMZ RE A NOAZ
AN DAOU VEVEL HAG AN OGED
AN ALHWEDER, E EVNIGOU, HA PERHENN EUR PARK
LAER LAERET
AL LOUARN HAG AR BLEIZ
RAZ AR PARKOU HA RAZ KÊR**

SALUD DIGORIDIGEZ AR GORSEDD en UHELGOAD

¹ (Brezel 1870) : bet lakaet gand Embann an Hirwaz.

Eur skolaer breizad

Evid kaoud, en Deskadurez Kenta Pobleg, eur skolaer all damheñvel eun tammig ouz oberour **War an Deleñn, an abardaez**, red eo pignad beteg Yann-Mari ar Yann, ganet e Plounerin e 1825, mestr-skol pobleg e Lok-Eñvel, en Tredarzeg, en Gwengamp, leh e kentelie er bloavezh 1870. Yann-Vari ar Yann eo an troer en brezoneg euz geriou an **Diou Vreiz** gand Thielmans, bet kanet en kendalh keltieg Sant-Brieg en 1867, hag euz **Parosian Roman** ar mouller Vatar, a Roazon, a oa losket ar moulladur anezi e-kerz eun tangwall a strakas en ti-ze. Ar Skolaer-Barz-se a oe mignon a galon I.-P. Ar Skourr, hag ezel a oe euz Breuriez Barzed Breiz 1860.

Mar gra, evel ma leverer, rouezder eun dra e briz, ar Skolaerien Pobleg a ouestl o skiant d'ar brezoneg a dle beza karet ganeom, rag ped emaint ? Kement tra a vez greet, a reer dre du, gwir eo, hogen kentoh, a gredom, dre ar helenn kenta. Ahanta, sklêr eo ar Skol Normal a zistaol a-ratoz kaer pep kelennadurez digreizeg, me fell din lavared na zeu ket diwar ar hreiz, hag ar hreiz eo Pariz.

Penaoz 'ta eo deuet Charlez ar Braz da veza eun den lenneg tuet war ar yez ? Daoust a vefe abalamour n'eo ket tremenet dre ar Skol Normal ? Respont na gredom ket, rag bez' ez eus da vihanna unan e-touez mistri Skol Normal Kemper, an Aotrou Fañch Ar Menez, hag a lavr ema a-du gand deskadurez ar brezoneg².

On Barz a zo ganet e Kastell Nevez ar Faou en 1860. E dad, genidig a Blestin an Trêz, a oa mestr-skol eno. Euz eun tiegez a 5 a vuagle, Charlez a zeskas breozneg azaleg e oad tenerra en eur redeg ar parkeier en kompagnunez ar gouerien vihan a gare kalz. Da 12 vloaz, e oe lakaet evel boursier en Kolaj Montroulez. An amparta euz ar skolidi e oa. En 1877, e oa degemeret Bacheller-war-ar-skiantchou penn-da-benn.

Charlez Ar Braz a zilezas, en desped da beb gortoz, ar Gelennadurez Eileg evid antreal ar Gelennadurez Kenta. O veza selaouet e galon e fellas gantañ menel e-kichenn e vamm, a oa simpl he yehed, hag e-kichenn e dad ; goulenn a reas e-tal dezo eur garg a adjoint, a oe roet dezañ.

En 1882, da 22 vloaz, e oa anvet da Rener en Sibiril, goude en Kleder en 1883. Chom a reas 10 vloaz er garg-se. En 1901, Renadurez Keraez o veza goullou, Ar Braz a oe anvet eno, ha ne gimias ganti nemed evid kemered e retred, en 1918, goude beza bet ar brasa meulodiou digand e vistri, hag an uhella enoriou akademik.

Charlez Ar Braz n'en-deus biskoaz greet fae war ar brezoneg, e-pad 40 vloaz a gelennadurez. Er hontrol, en em zervijet en-deus euz ar yez, bewech ma'z oa red, evid deski ar galleg. Koulskoude ne zeraouas skriva brezoneg nemed war-dro 1892, pa oa krouet gand Louis Tiercelin an **Hermine** hag ar **Parnasse Breton**, e-leh ma teredas oll Varzed diwez ar hantved. En eul lenn **Kenteliou a Skwer Vad** an abad Morvan, rener **Feiz ha Breiz** en 1889, eo e stagas gand studi genta ar yez lennegel. Êsa a reas da genta e-barz an **Hermine** ha goude e-barz **Ar Vro** tro 1904. E werziou brezoneg a zo bepred leun a sklêrder hag a ouesker dreist : e Awen a zo atao klaseg, kentelieg : karoud a ra an daore deskeduz, ar vojenn, ar gontadenn, ar zorhenn. Evid lavared gwir, Ar Braz a chom skolaer a-raog, zoken en e werziou. Ma teu d'on yez, deiz pe deiz, mond e-barz an tier-skol, e ranko on bugale vihan deski o henteliou brezoneg el levr **War an Deleñn, an abardaez**.

A-hend-all, Charlez Ar Braz a zalh deuz unan bennag. Ha n'eo ket kenderv Anatol Ar Braz, a reom kañv dezañ ? Evel ar skrivagner brudet-se, en-deus karantez vraz evid Breiz hag he oll Treuzlavariou.

² a-du gand deskadurez ar brezoneg : Dépêche de Brest, 23-1-1930.

Kement rag-se, en 1927, eun enor a oe da Skol-Veur ar Varzed degemeret en he zouez, gand ar renk a Zrouiz, ar Mestr mad-ze, an hini³ en-doa digoret d'ar sklêrijenn sperejou kalz a remziou Bretoned vihan.

Hirio eo rettet, en-dro dezañ doujañs oll dud Keraez, ha karantez konfortuz e vugale hag e vugale-vihan. Charlez Ar Braz a wel 'dreg e gein neudenn hir hent eur vuhez eeun, onest, labouruz, oll konsakret d'an Traou Gwir ha d'an Traou mad.

Komz a reom en ano e oll genvroiz, en eul lavared dezañ : **Kalz a vloaveziou c'hoaz !**

Fañch Taldir Jaffrennou.

³ an hini :pehini, er skrid orin.

GWERZ MENEZ SANT-MIKAEL

Ton : Petra 'zo nevez e Kêr-Iz ?

Da Daldir Jaffrennou

I

Da hedal ma vezo evet
Ar flip a-barz mond da gousked,
Yann, lavarit, mar plij ganeoh,
Marvaillou kaer, 'vel ma ouzoh.

Degasit din 'ta eur skod-tan
Ma tanin va horn hag ez an,
Paotred, merhed, d'ho tisplega
Gwella ma hellin ar werz ma'.

II

Etre Sant-Mikael ha Konk-Gall⁴,
E leh an aod, ez oa gwechall,
Meur a barrez eskopti Dol
Dindan ar mor deuet da goll.

En unan ar parrezioù-ze,
Anvet Sant-Vinot, e veve,
Perll amzer zo, daou zen nevez,
Loeiz, Madalen, el levenez.

Eñ, Loeiz, a oa eur micherour,
Hi, Madalen, eur plahig flour,
Eur plahig koant, mistr ha kempenn,
Tud evuruz, Loeiz, Madalen !

Eun dra koulskoude rank
Teñvallaad tal ar wreg yaouank,
Evel ma ra eur goumoulenn
Glaster an neñv en eur dremen.

Rag bez' he-devoe a-wechou
Leun he daoulagad a zaelou,
En kuz da Loeiz ; hi, beteg-henn
A-hed an amzer ken laouen.

Abaoe m'oant bet eureujet,
Diou wech 'doa greet al lapoused,
E harz toenn o zi balan,
O neiziou karget a richan.

⁴ Konk-Gall : Cancale e galleg.

Ha Madalen, eur mintinvez,
War barlenn Loeiz deu da azez,
Ha d'he fried neuze 'lavar
Ar plahig kêz en he glahar :

Na me 'garfe, en deizou-ma',
Kinnig d'an Intron Varia
Eur ouel... O Loeiz ! mar am harez,
Ganen d'ar chapel e teufes.

Dirag ar Werhez da zaoulin,
Ha marteze e rofe din,
Eun deiz, mar selaou or pedenn,
Da luskellad eun êlig gwenn.

« - Bez da galon heb nehamant.
Ganez ez in, va Dousig koant... »
Emezañ, o pokad dezi
'Vid he daoulagad da zehi.

Madalen 'n em lakaas eta
Hebdale pelloh da vroda,
Ha Loeiz hag hi, 'benn tri devez,
Ez ajont da gas d'ar Werhez

Eur ouel kaer, brodet, moan ha skañv,
'Vel ar prajou talarenn⁵ hañv,
Eur ouel gwennoh eged na vez
An erh war lein Menez Arre.

III

Da batronez an Arvoriz,
E tegase, hervez ar hiz,
Oll dud ar vro, gwall beherien,
Kinnigou kaer hag arhant gwenn.

Hogen ar hinnig diweza
'Oe gand ar Werhez, 'vel n'ez oa
'Vid aspren pehed braz ebed
Dreist ar re all degemeret.

Hag ar Werhez a vennigas
Mennoz Madalen hag he gwaz,
Ha, fin ar bloaz, 'vito ar hleier
A zonas drant ha skiltr en êr ;

Rag an êlig a oa deuet,

⁵ talarenn : mougenn.

Ha Madalen, oh e zelled
En e gavell war ar bank-kloz,'-
'Oe 'n he halon ar baradoz.

Nao devez goude 'r vadiziant,
Madalen, gand he mabig koant,
He-devoa anvet Gabriel,
A gerzas beteg ar chapel,

Ha d'ar Werhez e lavaras :
« Intron Varia, deoh me 'zegas
Ar bugel ho-peus din roet
Hag am-eus-me deoh-c'hwi gouestlet.

Ho pedi a ran d'hen harpa
En dañjeriou euz ar bed-ma',
Ha pa deuo e dremenvan,
Hen sikourit, o ! Gwerhez hlan ! »

Hag ar bugelig a zavas
Sul ha bemdez, gwisket en glaz,
Liou benniget Intron Arvor,
En c'hwez nerzuz an êzenn-vor.

IV

'N abeg siou tud Sant-Vinot,
Pe an dud dall e-tal an aod,
Lakaas Doue, en e gounnar,
D'o honfonti⁶ ?... Nikun ne oar.

D'an ampoent-se, e-kreiz an noz,
Nozvez enkreuz hag a valloz,
An douar spontet a grenas,
Al loar en neñv en em guzas.

An oabl, freuzet a darziou tan,
A skuillas ar glao heb ehan,
Ha kloh an tour en em lakaas,
Euz e-unan, da zon ar glaz.

Lenn Sant-Vinot, disrelet,
En eun taol-kont a oe kresket,
Hag a greñvaas evel al lêz
Ankounac'haet war an trebez.

D'ar beure, an heol droug-livet
A ziskouezas d'an dud, mantret
Gand an horrol hag an anken,

⁶ D'o honfonti : D'o beuzi.

N'oa ket, siwaz ! ar lenn hepken.

Deut da zihlann ha da gweñvi ;
Ar mor ivez, o kounnari ;
'N eur grozal, 'deue d'o distruj ;
N'oa ken ar mor, mez an Diluj !

Neuze 'redjont, kollet o fenn,
D'an iliz da glask goudorenn.
Kerkent hag int, war an treujou,
E teredas ar gwagennou.

Hag ar mor yen a astennas
Warnezo e liñsel hlaz.
'?oa ken a-wel, war an dorgenn,
Nemed ti Loeiz ha Madalen.

Pa erruas an tarziou mor
Oh eonenni war dreuz o dor,
Int a bignas war an doenn,
O bugelig en o hichenn.

Siwaz ! ar mor 'zave atao
Hag a ruillas beteg enno,
Hag, en eur ober sin ar groaz,
Ar poaur-kêz mamm a lavaras :

« Gwerhez Vari, deut d'or sikour !
Ema bremañ warnom an dour !
Ra vezo meulet Doue, Loeiz,
Peogwir 'varvim ar memez deiz. »

« Nann, Madalen. » « Petra, 'mezi,
A lavarez d'am glahari !
Daoust hag-eñ 'hellfes dilezel,
Loeiz, ha da wreg ha da vugel ? »

« Nann, emezañ. Sell, Madalen,
N'ez eus mui stroñs gand ar wagenn,
Sioulloh ar mor, ha, marteze,
E tiskenko heb re dale.

Koulskoude, kreski a ra c'hoaz
Eun tamm bennag. War va diouskoaz,
Te, Madalen, gand Gabriel
En da ziouvreh, a rank sevel.

Me, harpet mad war an doenn,
E vezo din êz ho tougen
Ha mar yafe ar mor en-dro

‘Hellfeh tehed diouz ar maro. »

KalonMadalen en he hreiz
A rannas : O !, emezi, Loeiz,
Mervel a rin ganoeh ho-taou ! »
« Nann, Madalen... Red va zelaou.

Evid Gabriel e rankez
Klask beva c’hoz, va harantez.
Hastom !... N’ez eus mui da dermen...
Eur pok diweza, Madalen ! »

Hag ar reuzeudig a zentas...
Dioustu an dour a holoas
Penn Loeiz ; hag, o sevel bepred
E kelhas dezi tro he bruched.

Eviti, pebez kalonad !
Beuzet e oe he daoulagad
Gand an daelou c’hwero-meurbed
A skuille war o evrusted.

Tremenet en ken berr amzer,
Evel ‘tremen eun huñvre kaer,
Evel, en aod, eun nijadenn
Gwelenned⁷ a-zioh an tevenn.

Hag an dour a yee war greski.
Hi en em nerzas da reudi
He diouvreh skuiz evid derhel
Uhelloh-uhel he bugel.

« Pedom, emezi, Gabriel,
Ar Werhez da rei deom skoazell.
E-barz va foaniou tremenet
Hi ‘deus atao va dizoaniet.

M’ho salu, Mari, leun a hras,
An Aotrou... » Ar houmm a deuas
War he muzellou da vouga
He hlemm hag he homz diweza.

Oll eo echu. War ar mor braz
A-boan mar e vez gwelet c’hoaz
Bleo alaouret ar bugelig
Hag e zae hlaz eun nebeudig.

⁷ Gwelenned : gwelini.

Hogen, oh an iliz parrez,
Ar Werhez, er poent-se memez,
Dre 'r prenestr arheg uhella
A dehe kuit d'an buanna.

Tremen a ree, skañv ha skeduz,
War-zu bro he Mabig Jezuz,
Leun he diouvreh a gennigou,
Pa welas war ar gwagennou

Eun dra bennag glaz ha melen
O loh, hijet gand an êzenn,
'Vel er parkou blaveola
'Mesk an ed dre a-vrema'.

« O ! emezi, anaoud a ran
Bugel Madalen hag ez an
P'eo din gouestlet, heb mui gortoz,
D'her has ganen d'ar baradoz... »

Hag o paouez da nij, buan,
En bleo ar bugelig bihan
E krogas ; mez ken pounner 'oa
Ma rankas lezel da goueza.

Ar hinnigou hi zamme re
En puñs ar mor don, ha neuze,
O veza, gand kalz a boan c'hoaz,
Dibradet ar hêz, hi welas

Petra a oa o stourm outi :
Bez' he-devoa sachet ganti
Oh an doenn, en eur blokad,
Ar bugel, ar vamm hag an tad.

Rag pephini euz anezo,
Dre ma sante dond ar maro,
War muioh-mui en em reude
Da zerhel stard en egile.

O selloud ouz heveleb tra :
« Doue en-edus greet ar bed-ma',
Me ar Werhez karantezuz,
Traou kaer-meurbed ha duiuz ! »

Hag ar Werhez, laouennaet braz,
'N eur vousec'hoarzin, a gemeras,
E-barz eur pleg euz he mantell,
An tad, ar vamm hag ar bugel,

Teir garantez 't memez hini,
N'eus 'med eun ano eviti,
"Ar famil". Benniget ra vo
War an douar 'vel e neñvo'

*

Hag abaoe an amzer-ma'
An heol, pa zao, 'zeu da bara
War leoiou trêz pe mor uhel
Tro-war-dro Menez Sant-Mikael.

EUREUJOU KANA

D'Abalor (Léon ar Berr)

I

Santez Mari, en amzer-ze,
Ha Sant Jozef a zistroe
War-zu o hêr, Jezuz ganto,
Euz o beaj skuizet-marô.

Deuz an Ejipt, 'vid mond d'o bro,
'Oant partiet tri devez 'zo,
Hag e kerzent behiet meurbed
Gand an tommder hag ar sehed.

Ha ne jome, siwaz ! takenn
Er seier war gein an azen,
Er seier ler o-doa leuniet
A zour, an deiz m'oant partiet.

Hogen eienenn a nebleh
Ne darz e-barz trêz ar goueleh,
Hag e seblante ar blênenn
War muioh-mui en em astenn.

Jozef a zelle tro-war-dro
Ma teufe eur sikour dezo
'Pad ma roe ar vronn Mari
D'he mab bihan en eur bedi.

'Benn ar fin, o tond war o zu,
E kredas gweled eun tarch⁸ du
'N em zistaga war an trêz gwenn,
Ha diou, ha teir,... deg... hag ouspenn.

Eun nebeud amzer goude-ze,
O houzoud mad petra 'oa se,
Laouen e lavar d'ar Werhez :
« Doue, ouzom 'n-eus bet truez.

A-dra-zur, bremañ, me a wel
Eur haravn 'zo en dremmwel.
He gweled 'ran tostaad a-gren,
Ha prest ez eom d'he diarbenn. »

Ha Sant Jozef pa 'n em gavas
Ar haravan, a lavaras
Da beb unan a dremene :

⁸ tarch : saotr.

« Va zelaouit en an' Doue.

En an' Doue, deut d'or zikour ;
Roit deom eur bannahig dour. »
D'e bedennou, bepred, siwaz !
Peb Morian a respontas :

« Tud kêz, on dour a zo dister
Hir on beaj. Or zeier ler,
Gweled a rit, 'zo a-vrema'
Hanter-goullo. N'hellom netra. »

Chom a ree c'hoaz c'hweh dremedal
Eur pennad war-lerh ar re all,
Hago-doa an dud e tougent
An êr da veza tost-kerent.

Ha Sant Jozef en braz anken,
Da hini kosa ar vandenn,
Eur wech diweza 'lavare :
« Eul lommig dour en an' Doue ! »

Ar Werhez Vari hi-unan
He daouarn kroazet dirazañ ;
'Lavare : « Prest om da vervel ;
Ho-pet truez ouz or bugel. »

Hag an den-mañ a oa o vond
D'ober dezo memez respont,
Pa reas dezañ 'r Mabig Jezuz
Eur mousc'hoarz dous ken azeuluz.

Ma santas e galon deuzet
A garantez hag a respet ;
Hag e teuas hep kaozeal,
Da ziskenn deuz e zremedal.

Hag o stoui war e zaoulin
E salud ar Mabig divin.
Distaga 'ra oh an diber⁹,
Karget a zour, daou zahig ler.

War gein an azen o lakaas,
Ha war e loen eh adsavas
'N eur lavaroud : « Tapom buan,
Va bugale, ar haravan. »

'Pad ma lavare ar Werhez :
« Mil bennoz deoh ha trugarez !

⁹ diber : dibr.

Asur, va mab, eun deiz a vo,
Euz ho madelez ho paeo. »

II

Tremenet an tregont bloavez,
War-dro, abaoe an devez
‘Roas ar Morian skoazell
Er goueleh d’ar Famill zantel.

Deut e oa bremañ an amzer
‘Vid Jezuz da guitaad ar gêr
Ha, dre bevar horn an avel,
Mond da brezeg e aviel.

Ha dre oll en e veajou,
War ribl ar mor hag al lennou ;
Dre ar blênenn, war ar mene’
‘Roe da gleved komz Doue.

Hag oh e zelaou, e sante
Ar paour-kêz tud ar re
ar re¹⁰ ‘veve
Bete neuze ‘barz an enkreuz
En o halon al levenez.

Sant Jozef n’oa ken er bed-ma’
Ha Santez Mari he-devoa
He zi Nazareth dilezet
Evid heuilla he mab karet.

Evid heuilla he mab Jezuz
E tlee, o ! mamm druezuz !
Eun deiz da zond, siwaz ! gouela
War lein menez ar Golgotha.

Dre ma’z eent o-daou eta
Emberr du-hont, emberr ama’,
En em gavjont, eun deiz a oe,
En kêr Kana, er Galile.

Ha tud euz ar vro a deuas
D’o fedi d’ober deze ar hras
Da gemer perz gante er pred
A oa aozet ‘vid an eured.

Jezuz ha Mari a chomas
D’ar fest. Hogen e tegouezas,
A-raog m’oa deut ar pred d’e fin,

¹⁰ ar re : pere, er skrid orin.

War an daol, da vankoud ar gwin.

Mari kement-se o weled
War-zu Jezuz 'zo distroet :
« Gweled 'rit-hu, euz an tu deho'
D'an dud nevez, gwenn-kann e vleo

Ha dous e zellou, eur hoziad ?
Euz ar wreg yaouank eo an tad,
Hag hennez eo ar Morian
On zikouras er goueleh-tan.

Ar picherou a zo goulllo ;
N'eus ken a win da skuill enno,
Ha, 'benn warhoaz, ar goaperez
A vezo war an tiegez.

Na c'hwi 'pefe ar vadelez
Dond da espern kement a vez,
Evel m'ho pedan, emezi,
D'ar hanvaler d'an hini¹¹

Em-boa prometet, an devez
Ma'z oam e-barz an dienez,
Penaoz eun deiz e vije bet
Va mab, ganeoh gopraet ! »

Ha Jezuz, en eur vousec'hoarzin,
A respontas d'e vamm divin :
« N'ho-pezit nehamant ebed,
Ho promesa 'vezo dalhet. »

Neuze, d'ar re 'oa o servij,
Mari a lavaras : « Mar plij,
Selaouit mad ha grit dillo
Ar pezh va mab a lavaro. »

(Eno ez oa c'hweh laouer-mên
A zervije d'ar Judevien,
Beb bloaz, pa deue an devez
D'ober gouel ar Glanidigez).

« Kargit gand dour euz ar feunteun
Al listri-mañ. Pa vezint leun,
Kasit raktal war an taoliou,
Ar pezh a vo el laouerou.

'R memez amzer, c'hwi a gaso
Eme Jezuz, e-giz ar vro,

¹¹ d'an hini : da behini, er skrid orin.

D'ar mestr-ostiz eru hanafad
'Vid ma welo mar ez eo mad. »

Pa 'n-doa ar mestr-ostiz evet
Ar pezh 'oa dezañ kinniget,
D'an dud nevez e lavaras
Penaoz ez oa souezet braz :

« D'ar hustum e roer bepred
Da genta, da dud an eured,
Ar gwin ar gwella, emezañ,
Mez c'hwi ho-peus 'vel a welan,

C'hwi ho-peus roet ar wech-mañ
Ar gwella gwin da ziweza. »
Ar zervijerien, a-drekañ,
A zerede : « Setu amañ,

Emezo, an dra vurzuduz
'Zo degouezet : Dre urz Jezuz,
Ni on-doa karget a zour sklêr
Al listri-mañ, ar c'hweh laouer.

Hag an dour 'zo en em droet
Kerkent er gwin ho-peus evet. »
Hag an oll 'oa e-barz ar zal
'Chomas boemet a gemend-all.

Rag an dra-mañ, tud vad, 'zo bet
Eun devez -eured erruet,
Euz Jezuz ar burzud kenta,
Er Galile, en kêr Kana.

TROMPILLER VERDUN

*D'an Doktor Marchais,
en eñvor euz e vab Loeiz,
maro an dachenn a enor.*

I

Tostait, tud a Vreiz-Izel,
Ha dirazoh, a vouez uhel,
Ez an da gana eur werz kaer,
Maro eur zoudard trompiller.

Hag an dra-mañ, e-pad ar bloaz
Naonteg kant c'hwezeg, 'erruas
Dirag kêr Verdun seziset
Gand mab Gwillou ar Milliget.

Gwallgaset gand ar Frañsizien,
Ar Brusianed, war pep tachenn,
Vaux, Duaumont, Fleury, bepred
'Oe trehet gand on zoudarded.

Dre ne hellent ket enebi
Gand lealded oh on re-ni,
Evel bleizi en o zoullou,
En em guzient e trañcheou.

Eno 'reent gaziou marvel
Ha, pa skoe eur barr-avel
Tu or linennou, war on tud
E tistaolent o gaziou put.

Mez or zoudarded, war evez,
N'en em gavent nemeur diêz :
Kelennet gand ar gedourien,
E lakaent maskou war o fenn.

II

Dirag Verdun ez oa eta,
En trañcheou linenn genta,
Zouaved o hedal ma teufe
Ar Brusianed da zaill warne,

Pa zegouezas ar habiten
En eu youhal a-bouez e benn :
« Paotred ! tapit prest ho maskou,
Warnom e teu koumoull gaziou. »

Hag ar habiten a rede
D'orjellavaroud¹² heb dale
D'an ofiser euz eur rumm all
Teuler evez d'ar houmoull fall.

Pebez ranngalon a grogas
Er habiten ha pa welas
Ez oa trohet an orjalenn !
Penazo kelenn re ar vandenn

A oa war-lerh 'tro c'hweh-kant paz !
Hag ar re¹³ ne zoñjent biskoaz
E vije warno ar gaziou
A-raog ma lakjent o maskou ?

Ha, kas dezo eur helenner,
N'oa ket da zoñjal d'hen ober,
Rag ar houmoullou droug-livet
A-vremañ a zo erruet.

Hag en eun taol-kont ar houmoull
War an trañche 'goueze a-boull¹⁴,
Pa deuas da zével souden,
A-grenn-dost ouz ar habiten

Eun den kloneg 'mesk an dud
Muia kaloneg. 'N eur zin mud,
Hen kourajas en e anken
En eur rei dezañ da gompren

Penaos n'oa ket kollet ar stal,
Ha penaos e ouezfe raktal
Ober d'e vreudeur en dañjer
Kleved an arouez savetaer.

En e galon tan an aberz,
'N em ouestl d'ar maro, ha, gand nerz,
(Astraf harozuz, dreist-human !)
E stlap e wask pell dioutañ.

Kas 'ra e drompill d'e henou,
Hag, o starda e vuzellou,
'Vid ma vezo klevet a-bell,
E son, e son kement ma hell.

Hag e drompill troet a-benn
D'an eil trañche 'vid he helenn

¹² D'orjellavaroud : da defefoni.

¹³ Hag ar re ; Ha pere, er skrid orin.

¹⁴ a-boull : evel malzennou.

A dreuz an êr, e kas dezi
Euz an “Alerte“ ar soniri.

Da genta, ar son a zave
Sklint ha skiltruz hag a greske,
Mez prestig muioh-mui izel,
‘Teu da goueza ha da vervel ;

Rag an trompiller a zante
An êzenn flêriuz a lonke
Diskenn en e houzoug devet
Beteg e vouzellou gweet.

Neuze, mouget gand ar gaziou,
E drompill stard war e henou,
An trompiller a zo kouezet ;
Mez ar re all ‘zo saveteet !

Kouezet ez eo war an dachenn.
Ra vezo meulet da viken !
Soudard maro en merzer-meur
Evid ar Vro hag e Vreudeur !

PERIG HAG AR ROÑFL (Istor gwir)

*D'an Dimezell Nathalie de Volz-Kerhoent
(Gwenfrewi)*

I

Bemdez, beteg an noz azaleg ar mintin,
O kana hag o sotal, Perig, ar paotr lirzin,
A rede dibreder a-dreuz ar brouskoajou,
A-dreuz al lanneier, ar parkou, ar prajou.

Eun devez e soñjas 'vefe dezañ ebat
Moned d'ober eun dro u-hont war-zu ar hoad
Deuz an hini¹⁵ en-devoa klevet komz a-wechou
Evel deuz eur vro gaer leun a wez, a vleuniou.

Bro dañjeruz ivez... « N'eus forz ! koust pe gousto,
« Eur wech, da vihanna, d'he gweled me 'yelo »,
Emezañ. Ha setu, eur mintinvez, Perig
A gerz, laouen ha skañv, pell euz e lochennig.

El leh en-doa bevet beteg-henn evuruz
Dre ar gwenojennou bordet a vrugou ruz,
Ha dre veur a hent kleuz e redas hep paouez
Beteg m'en em gavas en koad e hoantegez.

II

Emañ e-barz ar hoad. Evnigoù a richan,
Gwenan, balafennou, a nij en-dro dezañ ;
An deliou a hiboud, hijet gand an êzenn,
Ha Perig, dudiet, a gan e ganaouenn.

Souden, 'mezk ar hlazenn 'welas eur wazig koant
Dindan ar gwez lintra 'vel eur ruban arhant,
Ha kerkent war he ribl 'ma Perig deredet,
A blegas 'vid eva, hag e zehed torret,

Eh adsave... Siwaz ! na pebez tra euzuz
A zo 'ta c'hoarvezet ? Eur jigant¹⁶ braz spontuz
En e graban serret a zalhe ar hêzig
Ha kaer en-doa lakaad e nerz, ar reuzeudig,

Evid êsaad tehed, ar jigant hen lakaas,
En desped d'e glemou, 'n eur zah an hini¹⁷ 'daolas
'N eur hoarzin, war e chouk, evid distrei d'ar gêr.

¹⁵ an hini : pehini, er skrid orin.

¹⁶ jigant : ramz.

¹⁷ an hini : pehini, er skrid orin.

Dor an ti digoret, e tenn ouz ar zah ler

Perig spouronet oll hag a gren o weled
Tri baher o rosta dirag tan an oaled
'Vid koan ar roñfl. Ha Per, er gwel a gement-ma'
A gredas degouezet e zevez diweza.

Ne oe ket koulskoude lakaet dioustu da fall.
Ar jigant hen serras e-barz eun tour teñval,
E foñs eur prizon yen, klozet c'hoaz tro-wa-dro
A varrennou houarn, hag hen laoskas eno.

Gand eur skudellig dour¹⁸ hag eun tamm bara seh.
Mez Perig ne zoñje, o tizesperi teh¹⁹
Nemed da hirvoudi. Siwaz ! en eur ouela,
E halve ar maro da zond d'e zieuba.

III

Chom a reas eno eun devez hir-meurbed
O 'n em adeñvori an amzer dremenet,
Ar hleuziou goloet a leton hag a van,
An edou alaouret a-zindan an heol splann.

Hag ar prajou bleuniet, ar roz, an eienenn
A darz ken sklêr etre ar reier en draonienn,
Ar stank a lugerne 'dreg ar brankou kelvez,
'Leh en em gibelle deuet an abardaez ;

E lochenn pallennet gand an ilio... du-ze...
O ! na pell ez int 'ta ar baradoziou-ze !

IV

Koulskoude, 'n deiz war-lerh ar jigant a deuas
D'e weled ha, dioustu, dezañ e lavaras :
« 'Barz ar hoad az klevis o kana a-bouez-penn
Kanaouennou ken brao. Da gleved a garfen

Kana evel er hoad ! » Daoust hag en eur prizon,
E helle c'hoaz kana pa ranne e galon !
Dre ma tave, ar roñfl, gand eur vouez kounnaret,
'Lavaras adarre : « Kan 'ta !... Ne houlez ket ! »

« Gortoz !... » Hag en eur gomz evel-se e sachas
Perig, ar reuzeudig, er-mêz hag hen hejas,
Oll bronduet e gorv ha dija o ronkal.
« Ha kana a rit 'ta ? », emezañ, eur wech all.

¹⁸ eur skudellig dour : eur skudelladig dour.

¹⁹ teh : tehoud.

« Mar ne zentez, ez an... » Neuze Per a daolas
Eur youhadenn skrijuz 'n eur êsaad tehed c'hoaz ;
Ober 'reas eur lamm, hag e kouezas maro,
Evid peurachui e avantur garo.

V

Ahanta ! bugale, n'hoh-eus ket divinet
Ez oa Per eul lapous ? ar Roñfl hen 'doa tapet,
Deu't da veza bourreo, eur paotr fall digalon !
Bugale, er hoajou, redit a-greiz kalon

Dindan bolz ar gwez glaz, warribl ar gwaziou sklêr ;
Lakit en bokejou bleuniou 'n nevez-amzer ;
Kit da gutuill sivi, ha lus, ha mouar du ;
Kemerit diduell ha redit a bep tu ;

Mez lezit en e goad, m'ho ped, en an' Doue,
Ar paour-kêz lapousig da gan en librete'.
Petra vad a ve deoh, pa 'pezo e dapet,
Hen derhel goude-ze klozet en eur gaoued ?

Petra rafoh gantañ ? Siwaz ! eur hoariell,
An hini²⁰ a houzañv hag a deu da vervel.

²⁰ An hini : Pehini, er skrid orin.

SONIOU

KAN SKOLAERIEN KERAËZ

D'an Doktor C. MENGUY
(*Paotr Goelo*)

I

Pegement e kar, pesketaer Arvor,
E vag luskellet war ar gwagennou,
En êzenn-vintin, ken mistr pa zigor
He goueliou gwenn-kann evel askellou !
Ha den ar mêziou ken kaled d'ar boan,
Kaloned, ha kreñv evel eun dervenn,
A drid o weled, dindan an heol splann,
An ed o lintra evel aour melen.

Paotred ar mêziou, paotred an tevenn,
Gwelloh desket, ni a ouezo gouren
'Eneb an avel ha kounnar ar mor,
Labourad gwelloh douar an Arvor !

II

Tud Arvor a gar bleun o lanneier
Al lenn sklêr a red e ribl an draonienn,
Hag an hentchou glaz e leh ma klever
Euz merhed Kerne ar soniou laouen.
Ha re an Argoad, pell ouz o lochou,
Diskarerien gwez, boutaouerien koad,
A rankfe mervel evel evnigou
Heb neiz, dianket er-mêz euz o hoad.

Patred an Argoad, paotred an Arrez,
Ni a lakaio an deskadurez
En or penn breizad, kaled 'vel ar roh,
An deskadurez 'ra an den gwelloh !

III

Mez ar Vreiziz-mañ, mar dint ken tener
'Vid korn benniget euz bro o zadou,
A zo, a-hend-all, o ! Frañs ! patred taer
Prest da skuill o gwad war an tachennou.

Ha, pa deu warnout an enebourien,
Oll emaint war zao en-dro d'az panniel.
Mar kouezont ez eo gand ar youhadenn :
« Kent eged treisa ni a oar mervel ! »

Skolaerien an aod hag ar menezioù,
Euz ar parkeier hag euz ar hoajou,
Evid Frañs ha Breiz eo e labourom ;
'Vite e vevom ; 'vite e varvfom !

IV

Euz ar Republik, Grenadour Kenta,
Enor Keraëz ha Breiz penn-da-benn,
Da zeiz an darvoud, ra teuy da bara,
O ! Malo Corret, da skeud war on penn !
Ha war-zu ar Gwell, kerzom heb ehan,
Or halon dispont, or spered digor ;
Ni 'heuillo da skwer, o ! Republikan
Ken braz ! maro war an dachenn enor.

Dit an Tour d' Auvergne, en da gêr Keraëz,
'Leh 'tered ar bobl leun a levenez,
Evid deiz da ouel 'kinnigom ar zon
A ganom hirio deuz a-greiz kalon !

Notenn gand an oberour : A ganom hirio deuz a-greiz kalon ! : Ar han-mañ a hell ivez beza anvet : « Kan skolaerien Breiz-Izel », en eur gemer, e-leh an diskan diweza, an diskan amañ war-lerh :

An Tour d' Auvergne, euz an hini²¹ an ano
Ken brudet a zo skignet e peb bro,
En da eñvor eo bet savet ar zon
A ganom amañ euz a greiz-kalon.

²¹ an hini : p'hini, er skrid orin.

SON NEVEZ WAR EUN DANVEZ KOZ

(*Ton pobluz*)

D'an Doktor Ch. Colonnec (Pareour)

Me am-eus eur vestrezig en Penn-ar-roz (*diou wech*)
Hag e redin d'he gweled heb mui gortoz,
Hag e redin d'he gweled disul d'an noz.

Ma mar deuez d'an gweled, va hloareg koant, (*diou wech*)
Me 'n em droio en eur pesk e ster arhant²²
N'e-pezo ket va halon hervez da hoant.

Mar 'n em droez en eur pesk, 'vel ma larez, (*diou wech*)
Me 'vezo pesketaer, o ! va mestrez !
Me 'besketo va Dousig dre garantez.

Mar deuez d'am fesketa ha d'am spouron²³, (*diou wech*)
Me 'n em droio en heiez er hoajou don.
N'e-pezo tamm, kloaregig, euz va halon.

Mar 'n em droez en heiez, 'vel ma larez, (*diou wech*)
Me a vezo chaseour, o ! va mestrez !
Me 'chaseo va Douisg dre garantez.

Mar deuez d'am chaseal, 'risk d'am muntri²⁴, (*diou wech*)
Me 'n em raio leanez 'n eun abati,
N'e-pezo ket va halon, o ! kloareg kri' !

Mar 'n em reez leanez, 'vel ma larez, (*diou wech*)
Me a yelo da vanah, o ! va mestrez !
Me 'goveso va Dousig dre garantez.

Ha mar deuez d'am hoves, 'oueli c'hwero, (*diou wech*)
Gwenn-kann maro em gwele te am havo.
'Roin ket dit va halon, kaer az-pezo.

Mar da gavan gwenn-maro 'n da wele kloz, (*diou wech*)
Plas Sant Per a gemerin er Baradoz
D'hen digeri d'am Douisg euz Penn-ar-roz.

²² ster arhant : deut da veza e galleg "la rivière d'Argent3 ; Marteze eo "Ster ar hann" he gwir ano.

²³ spouron : spouroni.

²⁴ muntri : d'am laza.

KANAOUENN GILLERI

D'am Mestr Skrivagner Auguste Dupouy.

I

Bez' e oa eun denig, e ano Gilleri,
A yeas da chaseal eun deiz ar hlujiri.
Pignet war eur wezenn 'vid selled ouz e gi,
Ar brank, dindan e bouez, a deuas da derri.
 War an ton tra la, la, la
 War an ton tra la, la, la
 War an ton tra deri dera
 Ha tra la la.

II

Ar brank, dindan e bouez, a deuas da derri.
Kouezet war al leton, ar paour-kêz Gilleri
'N-eus diaozet e vreh ha diwadet e fri.
Intronezed euz kêr 'zo dirollet d'e gri.
 War an ton tra la, la, la (etc...)

III

Intronezed euz kêr 'zo deredet d'e gri,
Unan gand eur palastr hag egile chalpi²⁵ ;
Unan all a zouge skudell ha torch-listri :
Aozet 'oe prest e vreh ha torchet brao e fri.
 War an ton tra la, la, la (etc...)

IV

Aozet 'oe prest e vreh ha torchet brao e fri,
'Vid o zrugarekaad, va homper, 'n eur hoari
A bokas deze o-zeir, e galon o vervi,
Hag amañ eh echu kanaouenn Gilleri.
 War an ton tra la, la, la (etc...)

V

Hag amañ eh echu kanaouenn Gilleri,
Kanaouenn 'zo bet greet, va zud vad, d'ho teski
Penaoz 'oar ar merhed para eun gouli.
Na zaleit ket 'ta, paotred, da zimezi.
 War an ton tra la, la, la
 War an ton tra la, la, la
 War an ton tra deri dera
 Ha tra la la.

²⁵ chalpi : chalpiz.

AR GWEZ-AVALOU HAG AR JISTR

D'am Mestr Charlez ar Goffig

N'o-deus aon ebed, ar gwez-avalou,
Na demezu ar skorn, an erh nag ar glao,
Pa yud an avel a-dreuz o brankou,
Evel luskellet, 'zoñjont da zistro
An nevez-amzer a zegaso deze
Êzennou Ebrel, an heol benniget,
Ha, gand ar bleun fresk, an deliou neve'
 Kan al lapoused.

Kanom a vouez uhel
Gwez-avalou on bro,
'Zo gweñv ha kreñv evel
Gwez kelenn ha dero !

Hag o brankou gweñv a blego dindan
Pouez ar frouez ruz, ar frouez melen,
Evid o hinnig, en hañv, da zistan
Kornailenn dizeh an dremenerien.
Pa'z int d'o dastum, matez ha mevel,
Er memez aval 'groggo pep hini
En eur vouse'hoarzin, o ruzia evel
 Avalou api²⁶.

'R gwez madelezuz koulskoude 'viro
Avalou a-vern evdi ar waskell.
Pa vo tremenet amzer Gwengolo,
O dour broustac'ho²⁷. Klevit ! an donell²⁸
A drid hag a gas son ar jistr nevez,
Ar jistr hag a skuill da neb hen tañva
Etre mignoned, e-barz eur banvez,
 C'hoarz sklintin ar joa.

Daoust ha ne deo ket plijaduruz tra,
Dindan an heol splann, nemed d'ar pardon ?
En disheol an telt, diskuiz, hag eva
Ar jistr flour d'ar staon ha tomm d'ar galon !
Diviza laouen a vez greet neuze
'N eur houlonderi boutaill jistr stoufet,
Jistr Breiz impentet²⁹ gand Sant Gwennole
 'N amzer dremenet.

Ha ne deo ket c'hoaz dudiuz meurbed,
Dorojou serret, er goañv, goude koan,

²⁶ Avalou api : galleg.

²⁷ O dour broustac'ho : ? "goio" : " o dour a hoio".

²⁸ an donell : ar fust.

²⁹ impentet : ijinet.

Dond d'en em voda en-dro d'an oaled ?
Ha chom da gonta, e-kichenn an tan,
Marvailloù gwechall, re on amzer-ni,
Hag eva, a-raog mond d'ar gweleou,
Ar "flip" tomm a verv en eur eonenni
 'Barz ar picherou !

Kanom a vouez uhel
Gwez avalou on bro,
 'Zo gweñv ha kreñv evel
Gwez kelenn ha dero !

MOJENNOU

AR WENNILI HAG AR BUGEL

D'am mestr Fañch Vallée (Ab Herve)

Kannad an nevez-amzer, gwennili dremenriad,
Ehan da nijal ha laosk da ziskuiz eur pennad
Da askell duoh eged ar mouar war an drez,
Ha lavar din, gwennili, deuz peleh e teuez ?
« Da houlou-deiz, skolaerig, d'ar poent m'oas goueledet
En da wella kousk-mintin, dreist Pariz 'm-eus nijet. »
« Braz-kenañ ez eo Pariz ? »

« Petra 'lavarez 'ta ?

Evid gwir, diouz an uhel, eo doareet da veza,
Dioh ar pezh am-eus gwelet e-barz va beajou,
Unan euz ar re vrasa etre an oll gêriou.
Mez petra ez eo Pariz evidon e-kichenn
Braster ar bed ! 'med a-boan 'vel eur grugell-verien,
Teir munutenn marteze 'm-eus lakaet d'he zreuzi,
Hag asur, anezout-te, ne zoñjfen ken enni.
Euz ar mor don 'm-eus gwelet an tarziou eonennuz ;
War lein meneziou uhel, an erh mezevelluz.
Setu an traou 'heller lavaroud braz-meurbed,
Ha n'eo ket kêr Bariz war-zu an hini³⁰ e red,
'M-eus aon, da spered yaouank hirio d'ober eun dro.
Selaou ! 'mesk an oll tiez a zo berniet eno,
N'ez eus ket, va mignonig, nann unan, war va feiz,
E-harz an hini³¹ 'karfen diazeza va neiz.
Pegen gwelloc'h eo amañ a-zindan an heol splann,
'Mesk ar gwez, ar glazennou... Anavezoud a ran,
War levenn³² eul lenn sklêr, 'barz an draonienn, kuzet,
Eun ti-soul en hini³³ ez on prest gortozet.
Diwar an treuzou 'santer ar c'hwez euz ar spern-gwenn
Hag euz ar bleuniou lireu savet en he hichenn³⁴ ;
Klevet e vez ar gwenan laouen o safroni,
Balafrennou alaouret a ra an dro dezi³⁵.
Hag ar wreg pa am gwelo o tond a-dreuz an êr
A-denn-askell d'he zoenn a vouc'hoarzo seder.
Mall am-eus da erruoud. Kenavezo, kêzig.
Bev 'vel m'o-deus bevet da oll dud. Reuzeudig
Ez eo peurvuia, siwaz ! Buhez re diwar ar mêz
A ya da glask er hêriou plijadur pe danvez.
Dizamant euz a Bariz, er vro ma'z out ganet,
O ! chom da vervel e-touez kerent ha mignoned.

³⁰ an hini : p'hini, er skrid orin.

³¹ an hini : pehini, er skrid orin.

³² levenn : briel.

³³ en hini : pehini, er skrid orin.

³⁴ he hichenn : en e gichenn (an ti).

³⁵ dezi : dezañ (an ti).

Va hred, an traou burzuduz 'hellfer gweled eno
Ne dalvont ket an êr yah a zeu deuz an neñvo' !

AR VEZENN HAG AR GAERELL

D'ar Mestr Emil Ernault (Barz ar Goued).

Tomm an amzer. Eur gaerell, eun deiz, a gouske c'hwek
War al leton, en disheol eun dervenn bodenneg,
Pa deuas eur horn-mezenn³⁶, dioh ar brank distaget.
War beg he fri da goueza. Setu-hi dihunet,
Ha, spontet oll, e tered 'n eur daol eur griadenn.
Hogen, eur raz he gwelas penn-follet o tremen.
E kichennig, e klevas Yann-Gonifl ha, kerkent,
Margod, al lapous begeg da 'n em lakaad en hent
'Vid skign dre oll ar helou : Asur eur hren-douar
Spontuz meurbed ha skrijuz 'oa bet, war e lavar.
« ... Evid doare, emezi, bez' ez eo niveruz
Ar re a zo bet lazet... » Ar helou truezuz,
D'an antronoz, d'ar beure, a oe anavezet
Dre bevar horn ar hontre. An oll anevaled,
Er parkeier, er prajou, er strouez tro-war-dro,
Beteg memez er hreier, n'oa ken kaoz etrezo.
Nag a wech e vez gwelet kelou en on touez
Mond euz an eil d'egile, atao war gresk ivez ;
Rag kalz a dud dibreder a oar o diskuilla
Evel al loenedigou euz ar rimadell-ma'

³⁶ eur horn-mezenn : eur vezenn nemetken.

KOMZ RE A NOAZ

D'ar Gall brudet Phileas Lebesque

E-kreiz tommder eun devez hañv,
O tond euz a di eun den klañv,
Eul louzaouer, 'n aotrou Maze,
War-zu e gêr a zistroe.

Luskellet gand bale reizet
E loen, Maze, hantergousket,
Laoske, dre an hent poulltrenneg,
'Giz ma kare mond e gazeg.

O klask eun tamm disheol eta,
Houmañ 'gerze 'n eur biglamma
Ha hed-ha-hed gand eur voger
Tosta ma helle da ober.

Maze, 'n eru zehi e hwezenn
A deuas da zevel e benn,
Hag a welas, na pebez gwel !
Eur blokad prun oh an uhel,

Prun dare,melen, marellet
A bikou ruz. Maze, techet
Da gomz oh outañ e-unan,
A zoñje kreñv : O !, emezañ,

« O ! kaerra prun ! prun dudiuz !
Ne c'hwi 'vefe 'ta kennerzuz !
D'ar beajour behiet meurbed
Gand an tommder hag ar zehed.

Asur, perhenn al liorz-ma'
Ne dafe ket da zinaha,
Unan pe diou, pe deir brunenn,
'Vid distana va hornaillenn. »

Dre ma prezege evel-se,
O veza greet d'ar Brun³⁷ dale,
Maze, 'n eur deuler evez braz,
Gand kalz a boan a zegasas

Goustad e dreid war an diber³⁸,
Hag harpet mad war ar voger,
'Ma en e zao war gein ar Brun
Hag o vond da gutuill ar prun,

³⁷ d'ar Brun : ano e gazeg.

³⁸ an diber : an dibr.

Pa zoñjas adarre, evel
M'oa he hustum, a vouez uhel :
« Ne ve ket ebat va doare,
Bremañ avad mar degouezfe

Da dremen amañ eur gadal
Hag en em lakfe da youhal
(War digarez c'hoari eun dro,
Eun dro v Rao din : Ar Brun uho ! »

Hogen ar Brun he-deus klevet :
Sentuz, kerkent ez eo lohet,
Ha 'mesk ar vein hag ar hlazenn,
Maze a ra lamm chouk-a-benn.

Oll bronduet e izili,
Ar paour-kêz den, gwadeg e fri,
En em zavet gwella ma hell,
En-dro dezañ 'reas eur zell.

Hag e welas e gazeg koz
An hini³⁹, war levenn ar foz,
Souezet-braz, chomet a-za',
'Zelle outañ 'tond en eur gamma.

³⁹ An hini : Pehini, er skrid orin

AN DAOU VEVEL HAG AN OGED

D'an Den a Lezenn Erwan FOURNIS.

En devez, eur merour a gasas daou vevel
Da gerhed war o chouk e oged d'ar hovel
El leh ma en-devoa, er zizun dremenet,
He haset da aoza. « Ha kit dillo, paotred !
'Vid ma hellim hirio ogeda, emezañ,
A-benn teila warhoaz prajeier Penn-al-Lann. »
Pa weljont an oged, unan ar vevelien,
Lemm e deod, a spered, a reas eur hoar zadenn,
'N eur lavaroud : « Jezuz ! petra zoñje eta
An ozah pa en-deus on degaset ama' ?
N'eus ket, war an douar, daou zen da zond a-benn
Da zougen war o chouk eun oged evel-henn⁴⁰ ! »
Egile, eun den kreñv, eun tammig fougeer,
A respontas : « Daou zen ! Ne deo ket re bounner
'Vid eun den ! Va-unan d'he dougen on barreg ;
Va zikourit hepken da zamma ar benveg
Hag e welfot... » E-pad ma kerze daoubleget,
Ar paotr all, eur gwall bez, 'n hini⁴¹ yee dibehiet,
A lavare dezañ : « Souezet-marò on ;
Pebez nerz ? va zud kêz ; c'hwi a zo eur Samson.
N'em-effe ket kredet, nann, biskoaz kemend-all.
Nann, n'hoh-eus ket ho par e Breiz nag e Bro-Hall.
En em laha rafot. En an' Doue, lakit
An oged d'an douar ; eur pennad ehanit
Ha va lezit da rei eun taolig skoaz deoh. »
« Tra, tar, eme Yann-zod, kalonekaet muioh
Gand ar meuleudiou eged skuiz gand e veh,
N'em-eus tamm dienez. 'Vel-se, bezit dineh.
Hag, evid diskouez deoh ar 'hellan ober,
Va-unan e fell din he has beteg ar gêr. »
Hag a-benn e teuas, 'vel m'en-doa lavaret,
Beteg ar porrastell da zougen an oged.

Eul lubaner atao oh ouzom a ra gaou :
Atao 'vez touellet neb a chom d'e zelaou.

⁴⁰ evel-henn : bet skrivet gand an oberoru : "evel-hen" : evelti. Maretze "evel-henn" (?)

⁴¹ 'n hini : p'hini, er skrid orin.

**AN ALHWEDER, E EVNIGOU,
HA PERHENN EUR PARK**

(Da houde La Fontaine)

D'ar Skrivagner flour Frañsez Menez.

Na fiz war den ebed nemed war da-unan,
A lavar La Fontaine, ha setu, emezañ,
Ar vojenn a zavas Ezop, pell amzer 'zo,
War ar hrennlavar-ze 'vid he skign dre ar vro.

An alhwidi a ra o neiz e-mesk an ed
Pa deu 'n nevez-amzer da lakaad dre ar bed
An eil deuz egile al loened da dostaad,
Ar pesked er mor don, ar bleizi 'barz ar hoad,
Hag an oll lapoused a glud war ar brankou,
Evel an alhwidi e glazenn ar parkou.
Unan euz ar re-mañ, koulskoude a laoskas
Euz an nevez-amzer tremen eul lodenn vraz
Heb beza c'hoaz heuillet lezenn ar garantez.
'Benn ar fin, en despet euz e leziregez,
'Reas 'vel ar re all. E neiz d'ar buanna
Aozet, e tozv, e hor, e lak da zifluka
E viou. Hogen, an traou oll a yeas evel-se
Ar gwella ma hellent. An ed a oe dare
A-raog m'oa an torad, deut mad evelato,
Kreñv a-walh evid nij ha mond da redeg bro.
Ha trubuillet meurbed, a-raog mond, d'ar beure,
Da honid dezo boued, ar vamm a lavare
D'he lapoused bihan : « Red eo teuler evez
Hag ober mad ar ged 'pad ma vezin er-mêz.
Mar deu perhenn ar park gand e vab dre amañ
- Hag e teuio, moarvad, hedale, a gredan, -
Selaouit, emezi. Diouz ar pezh a laro,
Pep hini ahanom buan a ziskampo. »
Kerkent m'he-doa ar vamm kuitaet he bugale,
'Tegouezas mestr ar park : « An ed-mañ 'zo dare,
Emezañ. Kit, va mab, ha dioustu, da bedi
On mignoned da zond d'on zikour d'e vedi
Ha d'en em gaoud amañ warhoaz da houlou deiz,
Pep hini gand e falz. » Pa oe distro d'he neiz,
An alhweder a gav e gorad oll spontet.
O ! mamm, eme unan, bez' en-deus lavaret
Pedi e vignoned da zond, mintin abred,
D'e zikour da vedi warhoaz ar parkad ed. »
« Mar n'en-deus lavaret netra ken a-hend-all,
N'ez eus ezomm ebed da glask eul lojeiz all.

Med ar mestr, a dra zur, warhoaz e tistroio ;
Red e vo selaou piz ar pezh a lavaro.
Keit-se, bezit laouen ; setu boued da zebri ;
Torrit bremañ ho naon ha kouskit dizoursi. »
Prestig int oll hunet. An nozvez a dremen.
D'an antronoz vintin n'eo den war an dachenn.
An alhweder en-dro, 'teu ar mestr adarre,
'Vid an eil gwech, d'ober e weladenn veure.
« An ed-mañ ne dlefe ket beza en e za',
Ha ne dint ket dibeh oh ober heñvel tra,
On mignoned, 'mezañ. Bet on bet genaoueg
'N eur lakaad va fiziañs en dud ken lezireg.
Va mab, red eo bremañ mond da di or herent
D'ober deze ar memez pedenn ha diagent. »
Ar spont a zo en neiz gwasoh eged biskoaz :
« Lavaret en-deus, mamm, d'e gerent dond warhoaz.
Deuet eo ar wech-mañ an termen da vond kuit. »
« Nann, nann, eme ar vamm ; va evnigou, bezit
Heb nehamant ebed ha chomit 'ta en peoh ;
Rag n'e' ket hirio c'hoaz e vo red deom-ni loh. »
Ar gwir a oa ganti. Kar ebed ne deuas
Beteg ar parkad ed. Ar mestr a lavaras
Neuze o weled se : « Va spered a zo dall
En-asur, pa 'm-eus greet kement stad war re all.
Ne ouzoh ket, va mab, petra 'dleom ober ?
Azaleg deiz warhoaz, kemerom on filzier.
Gand tud on ti hepken, on edou a vedim
Hag e refom on eost ar gwella ma hellim. »
An alhweder, kerkent ma klevas an dra-ma' :
« Bugale, emezi, kerzit war va roudou... »
Ha buan, ha buan, kevred, an evnigou,
Oh en em eilpenna, 'bazz ar hlizenn vintin,
A zilojas oll hep trompill na taboulin.

LAER LAERET

D'ar Markiz An Estourbeillon, (Hoël Bro-Ereg)

Eun den a zoare dister a-walh da weled,
Dirag stal eur marhadour dillad koz, 'oa chomet
Da zelled eur pennadig. Pe droas en e benn
Antreal e-barz an ti, e touge eur chupenn
Kazi nevez war e vreh. Goulenn 'reas raktal
Digand ar marhadour : « Pegement, hep chipotal,
E kinnigfeh din, Aotrou, euz ar gwiskamant-ma' ? »
« Va den mad, ho kwiskamant ne dalv ket kalz a dra, »
Eme ar hoz marhadour, en eur ober ar van
Da zelled gand dispriz ouz ar chupenn ; « mar roan
Ugent real eviti, e rafeh, a dra zur,
Eur marhad meur talvouduz. »

« Daoust hag-eñ c'hwi 'zo fur ?

Pe goap a rit diouzin ? Eun heveleb chupenn
A dalv evid pep hini ugent lur pe ouspenn. »
« Ugent lur, a lavarit ? Mar prenfen kemend-all
Chupenn e-giz houmañ, 'hellfen serri va stal
A-benn nebeud a amzer. »

« Lavarit din eta,

M'ho ped, Aotrou, pehini eo ho ker diweza ? »
« Evel 'm-eus deoh lavaret, ugent real, ha c'hoaz
E vefe evid ober plijadur deoh, siwaz ! »
« Ha koulskoude, mar 'pefe ar chupenn da werza,
Ne houlennfeh ket outi daou skoed d'an nebeuta ? »
« Mar he gwerzfen, va mignon, daou skoed, me a gredfe
Em-efe greet eur marhad mad dreist-oll, war va fe'. »
« Mad-tre ! », 'me an tremener ; « kemerit ho taou skoed ;
Me a gemer ho chupenn. »

« Petra 'h eus lavaret ?

Va chupenn ? »

« Na petra 'ta ? Deoh-c'hwi eo, aotrou kêz.

Distaget 'm-eus anezi diouz ar hrog 'zo er-mêz,
Hag en ti on antreet evid gouzoud he friz ;
Rag stumm euz ho kwiskamant a blije din iskiz.
He peogwir evid daou skoed e rit eun afer vad,
E hellom beza laouen on-daou euz or marhad.
Kenavo, trugarez ! ho kuitaad a rankan. »
« Ola ! ola ! gortozit ! », youhe, kounnar ennañ,
Ar marhadour o redeg war-lerh ar prener fin.
« An dra-ze 'zo laeroñsi. »

« Eveldoh », a larin,

'Respontas dezañ hemañ. » « Eul laeroñsi ervad,
Eo merka daou-ugent lur, 'vel ho-peus, va den mad,
Hen greet war eun tamm paper, gand eur spillenn staget
Ouz eur chupenn, an hini⁴², bremañ, prizit daou skoed. »

⁴² an hini : pehini, er skrid orain.

Hag, hep chom dale pelloh, e tehas va homper,
Sederet braz o veza touellet eur trompler.

AL LOUARN HAG AR BLEIZ

*D'an Drouiz Meur, Erwan Berthou
(Kaledvoulc'h)*

Alanig⁴³ al Louarn, en em gavas eun deiz,
'Diwez an abardaez gand e gomper ar Bleiz,
'Tal eur ster goloet a skorn. Dre ma reent
Kompagnunez o-daou oh heuill ar memez hent,
Alanig a glaske, 'n eur gonta marvailhou,
Penaos 'hellfe c'hoari eun dro vrao da Willou ;
Rag, a-bell zo, en-doa outañ kasoni.
Tost d'ar ribl, e welas eun toull braz an hini⁴⁴
'Oa bet kleuzet er skorn gand an dud diwar-dro.
An toull-ze, 'pad an deiz, a zervije dezo,
'Giz eur puñs, da denna dour evid o loened.
Hogen, e-pad an noz digoumoul, yen meurbed,
En em stouve an toull gand ar skorn a-neve'.
Ar henta degouezet d'ar ster hen distouve
Hag, e labour echu, e laoske war ar skorn,
'Kichenn an toull neuze dizolo, ar helorn,
'Vid servij d'ar re all. Al Louarn a redas,
Pleget a-uz d'an toull, d'ar Bleiz e lavaras :
« Ha plijoud a ra deoh pesked ispisial ? »
« Netra koulz da zebri ne gavan ; me 'vo dall
Mar lavaran eur gaou », respont ar Bleiz.

« Setu,

'Me Alanig kerkent, e tegouez deom an tu
D'ober pesketadenn dispar a ziliou. »
« A zo mad ! Petra 'ta », a houlennas Gwillou
« D'az sikour da dapoud e ve red din ober ? »
« Eun tammig pasianted hag eun nebeud amzer.
Ouz skouarn ar helorn, va lezit da stga
Ho lost, ha goude-ze n'ho-pezo ken netra
D'ober, nemed, kluchet war bord an toull, lezel
Anezi da skoura war muioh-mui izel,
Ha dre ze ar helorn a ziskenno hep stroñs,
Heb glabousad nemeur an dour, beteg ar foñs.
Mez, Aotrou Gwillou kêz, daoust ha c'hwi a hello
Gouzañv gand pasianted ar yenienn haro ? »
« Farsal a rez, moarvad, Alanig ! Gra founnuz,
Rag naon braz am-eus. ». Al Louarn, dilloüz,
A stagas lost ar Bleiz 'vid, dizale, redeg
'N em lakaad er goudor dindan ar gwez haleg.
« Eun ali diweza », 'me c'hoaz an ibil fall :
« War digarez ebed, diwallit da fiñval ;
Ar ziliou 'dehfe euz an toull heb distro

⁴³ Alanig : **notenn gand an oberour** : "Alanig", diminutif de Alan, est le surnom populaire du renard dans le contes bretons, comme "Guillou" est celui du loup.

⁴⁴ : pehini, er skrid orin.

Hag e hellfem lared d'or hoan : Kenavezo !
Bezit atao dineh. D'ober ar ged ez an... »
Hag o veza komzet en doare-ze, Alan,
Gourvezet, e fri hir war e dreid astennet,
Chom da zell ouz ar Bleiz e-vremañ reviet.
Tremen 'ree an amzer ; netra er zaill, avad,
Hag ar Bleiz a zoñje 'n-defe, a galon vad,
Laosket eno ar zaill hag e besked an diaoul,
Ken tizet 'oa e lost gand ar riou 'barz an toull.
Mez en despet d'e boan, rag aon ar goaperez,
E kendalhe bepred gand e besketerez.
Hag e-pad-se, ar skorn, en eur zond tevoh c'hoaz
'Tro e lost, e waske evel e-barz eul las.
Koulskoude, 'barz an neñv, e teue an dremmwel
D'en em sklêrijenna. « Alan, n'ema ket pell
Ar mintin », 'lavaras ar Bleiz. « Ar poent a zo
Deuet da voned kuit ahann. War va meno
Ar zaill a dle beza leun-mik a ziliou,
Rag va lost a zo ken pounner », eme Gwillou,
« Mane hellan he loh. »

« Gortozit eta c'hoaz
Eur pennadig bihan :ne vezo bet biskoaz
Heñvel pesketadenn ! », 'respontas ar gadal.
Klevet 'veze dija ejenned o vlejal
Hag eur hillog o kas e halv da houlou-deiz,
En eur gêrig demdost. Bepred, war lost ar bleiz,
Ar skorn 'starde gwasoh. « Va zikour da zacha
En diavêz an toull an tanfoeltr kelron-ma'.
Kaer 'm-eus ober, ar zamm 'zo re veh evidon »,
'Lavaras adarre Gwillou. « Skuiz-marzo on.
Hast afo, Alanig, trouz boutou a glevan
O tond war-zu ennom. Red eo tehed ahann,
Ha buan, ha buan. »

« Gwall boent eo diskampa,
A dra zur, 'me Alan. Ez an da gimia
Diouzoh war gement-se. Komper, kenavezo !
D'ar henta, va mignon. Sant Per d'ho sikouro ! »
Ha war ze, herr ennañ, 'vel eur had e redas.
O krena gand an aon, ar yennienn, siwaz !
Ha kounnaret dreist-oll, ar bliz neuze 'lakaas
E oll nerz da êsa dibrada ar helorn,
Ha distaga e lost. Siwaz dezañ ! ar skorn,
Kreñvoh egetañ, a zalhe krog ? Eur vandenn
Tud gand chas a deue diwar lein eur grehenn
'Trezekañ, hag ar gwel euz ar paour-kêz aneval
Luziet ha tregaset 'n em lakjont da youhal :
« Harz ar bleiz ! Harz ar bleiz ! Kis, kis, kis ! » Hag ar chas
O harzal a-bouez-penn warnezañ a zaillas.
Ar wazed, en o zu, gand o zreid-fouet kelenn,
Hen skourjezas ; ar gwad a ruzie e grohenn.

Unan euz ar gouërien, dre zegouez, a zouge
Eue gontell-laz ouz e houriz, seurt gourgleze,
E-barz eur gouin ler. He dihouina reiz
Hag he savas evid peurechui ar bleiz
Hanter-varo dija, pa risklas war ar skorn.
Ar gontell, dre eurvad, a strinkas dioh e zorn
Hag, o koueza war lost ar bleiz, he zrohas krenn.
Hag hep chom, mar kredit, da houlenn tra ouspenn,
Gwillou a red, a red, o laosk eno on zud
Sebezet braz dirag eun heveleb burzud.
Setu eñ savetaet, Doue ! en pebez stad !
Oll bronduet e gorr, e zae rouz leun a wad,
E lost kollet er stourm... Hag, o vond gand an hent,
Ar bleiz a hrozmole en eur skrigna e zent :
« An devez-se, m'hen tou, 'vezo dit reuzeudig
Ma tapin kroz ennout, va mignon Alanig ! »

RAZ AR PARKOU HA RAZ KÊR

Troet ger ha ger diwar Horace.

D'ar Helenner Keltieg Per Ar Rouz

Gwechall, Raz ar parkou a bedas ar Raz kêr,
E gevareg⁴⁵, da zond da bredda en e gêr.
'Vitañ da veza tost ha d'e-unan kaled
N'eh esperne netra evid degemeret
E gamarad koz. Erruet en devez
Divizet etrezo, renket an tiegez,
Goude beza skubet gand evez al leurzi,
E ledas eur gwiskad kolo fresk warnezi,
Hag e lakaas dirag e vignon 'n em gavet
Ar gwella euz an traou en-devoa dastumet :
Greun kerh ha piz-bihan, rezin seh, tammigou
Kig-sall hanter grignet ; goude, en e henou,
E tegasas dezañ fourmaj ha kraoñ-kelvez.
En eur gemma ar goan, e klaske, ar raz kêz,
Beza treh war an heug euz eun ostiz figuz,
Na daole war bep tra 'med eun dant disprizuz,
Daoust da ze e-unan, mestr an ti koulskoude,
'Vid lezel an traou mad d'ar hêriad, ne zebre
Nemed heiz ha dreog. « Peseurt plijadur 'ta,
Eme neuze raz-kêr, e kavez o veva
'Mesk ar reier uhel, war gostez eur menez,
'Kreiz ar hoajou teñval, e-barz an dienez ?
Va hred, va hevareg, deus ganen beteg kêr :
Eno'vez ebatou, festou en peb amzer.
Peb den, war an douar a rank mervel d'e dro,
Ha na bra na bihan ne deh diogh ar maro.
Setu perag, e-pad ma hellez, va homper,
O soñjal pegement ar vuhez a zo berr,
Eo red dit kemer lod euz an traou dudiuz
A zo e-barz ar bed ha beva evuruz. »
O kleved kemnt-se, laouen-braz, ar mêziad
'Lampas er-mêz e doull evid heuill ar hêriad.
Ha setu-int o-daou, kevred, da foueta bro,
Ha buan ha buan, rag c'hoantaad a ree dezo
Gonid kêr 'pad an noz dre zindan ar muriou.
An noz a yee dija da guitaad an neñvou,
Pa 'n em gavjont e-barz e sal vraz eur palez
El leh ez oa chomet, da houde eur banvez,
Restachou niveruz a-wel da zegas c'hoant,
Hag o vogedi c'hoaz e-barz plajou arhant.
Ha neuze ar raz-kêr, o veza greet dioustu
Azeza e breder war eur pallenn mouk-ruz,
A zervij dezañ meuz war veuz 'n eur o zañva,

⁴⁵ E gevareg : Marteze "e geñvareg", e vignon.

Evel eur blazaer, e-unan da genta.
Ar houër a vennige, seder, e stal nevez
Hag, en eur zebri c’hwek, hoarze el levenez.
Souden, trouz dorjou o lakaas en o za’,
Hag o-daou da redeg o klask en em denna,
War gren, hanter-varo gand ar spont ktog enno.
Na kogn ebed na toull-kuz en nebleh evito ;
Gand harzadou ar chas an ti braz a ziston.
« O ! ‘me raz ar parkou, pebez taol evidon !
N’eo ket ar vuhez-mañ eo a fell din avad.
Bez yah hag evuruz. Kenvo ! kamarad.
Distrei a ran d’am zoull ‘leh ‘tebrin adarre
Va fiz bihan korneg e-barz ar zurente’.

SALUD DIGORIDIGEZ AR GORSEDD EN UHELGOAD

An 19 a viz Eost 1929
(Balgan)⁴⁶

“Vid tremen di an hañv, eur hornig koant e-touez
Ar re goanta Kerne eo asur Uhelgoad,
War ribl al lagenn hlaz, gourizet gand ar gwez,
Bleuenn euz an Arre, Rouanez an Argoad.
Skol arVarzed, hirio, amañ en em zerret
A zeu d’az sakudi, o ! kêr ken karadeg !
Trugarez d’on beza ken mad degemeret
E bro ar hoajou braz, an traoniennou meineg.

Trugarez ! Aotrou Mêr, ha deoh oll, Aotrounez,
Ho-peus on skoazellet evid aoza lidou
Ar Gorsedd er bloaz-mañ, war gostez ar Menez.
Gand anaoudegez vad e trid or halonou
O weled en-dro deom kement a dud vodet.
Ha trugarez ! dreist-oll, d’on hendirvi geltieg,
Euz an tu all d’ar mor, d’or pedenn deredet
E bro ar hoajou braz, an traoniennou meineg.

Trugarez ! deoh ivez, priñsezzed grasiuz⁴⁷.
Evel evnig ar hoad pa darz an heol mintin,
Dirag ho koantiri, ho mousc’hoarz azeuluz,
Eur zonjezon dener ennom a gan lirzin.
Oh ho kweled ken fresk en ho tillad flouret,
Eh hetom, d’ho skwer vad, gand ar yez vrezoneg
Giziou on tadou-koz bepred ra vo miret⁴⁸
E bro ar hoajou braz, an traoniennou meineg.

Kas

Gan doujañs, saludom, ar Gorsedd digoret⁴⁹,
Rener ar Republik. Unanet ha kevret,
Touhom⁵⁰ oll a-bouez-penn evel tud kaloneg :
Bebet Bro-Hall ha Breiz, er bed oll enoret !
Ha bro ar hoajou braz, an traoniennou meineg !

⁴⁶ (Balgan) : gwerz.

⁴⁷ priñsezzed grasiuz : **notenn gand an oberour** : Rouanezed Kerne.

⁴⁸ ra vo miret : ra vint miret.

⁴⁹ ar Gorsedd digoret : **notenn gand an oberour** : Kement-mañ evid senti ouz giz koz ar Gorsedd, a hourhemenn saludi Penn-Rener ar Vro.

⁵⁰ Touhom Huchom.